

Sadržaj

Događaji

Saopćenja za javnost

Mediji o medijima

Konkursi

Linija za pomoć novinarima

**Biti novinar u maloj sredini:
Svakodnevna borba sa lokalnim moćnicima koji vam žele propast**

Piše: Adnan Jašarspahić

Lokalni mediji - između iza-zova i problema

Piše: Nikolija Bjelica

Između novinarske etike i lokalne politike: Kad ministar po svaku cijenu zahtjeva da se snimi bager

Piše: Sanela Kapetanović

Kome treba lokalni novinar - svakome ili nikome

Piše: Andrijana Pisarević

Radna prava novinara: Šta kažu zakoni, a šta imamo na terenu

Piše: Njegoš Petrović

Novinari (ni)su krivi za sve

Piše: Mersiha Drinjaković

Uvodnik

Lokalni mediji u BiH: Kako vratiti pravo na slobodu izražavanja i informiranja

Cenzura i autocenzura, politički pritisci na novinare i urednike, nezakonita imenovanja, mobing i kršenja radnih i socijalnih prava... - ovo su samo neki od problema sa kojima se svakodnevno suočavaju medijski djelatnici u Bosni i Hercegovini.

Kolege koje rade u lokalnim, uvjetno rečeno „manjim“, medijima, često će reći da su svemu navedenom izloženi čak i puno intenzivnije od onih koji su zaposleni u državnom i entitetskim javnim servisima ili većim medijskim kućama. O tome bi se možda moglo diskutovati, ali činjenica je da novinari koji rade u većim gradovima uglavnom nemaju skoro nikakvu perspektivu o tome kako je biti novinar u nekoj manjoj sredini, gdje svako svakog poznaje i gdje vas jedan „neprikladan“ članak, radio ili TV prilog mogu dovesti na crnu listu lokalnih moćnika, koji vam to nikada neće zaboraviti...

Poput anegdote na društvenim mrežama nedavno su kružili isječci iz informativnih emisija RTV Zenica, koje su voditelji odjavljivali konstatacijom kako je „lijepo cvijeće na našem mostu“. Većina onih koji su vidjeli ove snimke na prvu su pomislili da je riječ o nekoj šali, sve dok nije objelodanjen razlog zbog kojeg su voditelji u eter izgovarali banalnu rečenicu: „cvijeće na mostu“ zapravo je bio projekat zeničkog gradonačelnika Fuađa Kasumovića i Gradske uprave, a novinari i urednici su dobili zadatak da taj projekt promoviraju u programu lokalnog javnog servisa...

U junu ove godine, Udrženje/udruga BH novinari i Asocijacija elektronskih medija u BiH pokrenuli su projekt „Slobodni mediji, slobodno društvo“, čiji je cilj skrenuti pažnju na političke, finansijske i institucionalne pritise na medije, koji su rezultirali ozbilnjim kršenjem prava na slobodu informiranja i slobodu izražavanja u lokalnim zajednicama. Ovakve političke strategije i vješte manipulacije dovele su do pada kvaliteta medijskih sadržaja i objektivnosti medija u lokalnim zajednicama, što je u direktnoj suprotnosti sa EU standardima koji se odnose na rad medija u javnom interesu i na dobrobit svih građana u zajednici.

Događaji

25.9.2019.

Transparentnost vlasništva nad medijima u BiH: Nepostojanje zakona kao prostor za zloupotrebe

12.9.2019.

Avdo Aydić: Kako sam pobijedio strah od "nedodirljivih" Platforma

9.9.2019.

Novinarke u BiH: Borba sa sistemom i predasudama

Saopćenja za javnost

21.9.2019.

Novinari i novinarke ne bi smjeli kršti slobodu govora na društvenim mrežama

11.9.2019.

UO BHN: Javni protest dr Zlatku Kraviću zbog pritiska na novinara Ervina Mušinovića

6.9.2019

UO BHN: Oštре osude političkih pritisaka na RTV Zenica

Mediji o medijima

20.9.2019.

Veliki broj napada na novinare u Srbiji neprijavljen

18.9.2019.

Novinar Amarildo Gutić dobitnik prve nagrade EU za istraživačko novinarstvo

18.9.2019.

RSF: Napredak, ali i zabrinutost za slobodu medija u novoj Evropskoj komisiji

17.9.2019.

Podrška kolega iz BiH za hrvatskog novinara Gordana Duhačeka

Konkursi

Ministarstvo za Evropu i spoljne poslove raspisuje konkurs za prijave za nagradu za ljudska prava. Mogu se prijaviti kandidati i nevladine organizacije iz svih država svijeta. Pobjednici će podijeliti nagradu od 70.000 eura.
Rok za prijavu 14.10.2019.

„Novinari i urednici lokalnih medija nisu dovoljno jaki da se sami suprostave ovim trendovima, a zakonska regulativa je široko postavljena i ne garantira sprečavanje političkih i drugih utjecaja na rad lokalnih medija. Upravo zbog toga želimo da uz finansijsku podršku EU okupimo lokalnu medijsku zajednicu širom BiH i umrežimo ih u snažnu profesionalnu grupu koja će ojačati istraživačko novinarstvo u lokalnim medijima i unaprijediti kvalitet i raznovrsnost medijskih sadržaja“, kaže Borka Rudić, generalna tajnica BH novinara.

O pritiscima na uposlenike, ali i na vlasnike medija, kršenjima radnih prava, ucjenama, prijetnjama otkazima, uskraćivanju podrške oglašivača i drugim aspektima koji ilustruju aktuelno stanje u lokalnim medijima u Bosni i Hercegovini, u ovom dvobroju biltenu E-novinar pišu novinarka TVSA Sanela Kapetanović, urednica magazina „Gracija“ Mersiha Drinjaković, vlasnik portala Visoko.co.ba Adnan Jašarspahić, urednica Direkt Portala Nikolija Bjelica, urednica portala SrpskaCafe.com Andrijana Pisarević i advokat Njegoš Petrović.

Našim autorima-novinarima i urednicima posebno zahvaljujemo na saradnji za ovo izdanje, jer u vremenu kada se zbog jedne „pogrešne“ rečenice lako ostaje bez posla treba imati i hrabrosti i mnogo profesionalnog integriteta da bi se otvoreno i bez zadrške progovorilo o „porobljavanju“ lokalnih medija, kako je to nazvala jedna od autorica.

Maja Radević, urednica biltena E-novinar

Biti novinar u maloj sredini: Svakodnevna borba sa lokalnim moćnicima koji vam želete propast

Piše: Adnan Jašarspahić

Valjda bi funkcija novinarstva trebala biti da govori tačne stvari o pogrešnim ljudima. Međutim, kada govorimo o radu novinara i njihovim pravima u malim sredinama ontološko pitanje je kako biti novinar u ova šugava vremena. Politički pritisci, prijetnje i fizički napadi na novinare su svakodnevnička i o tome se malo zna iz prostog razloga jer novinari u malim sredinama, gdje vlada zakon jačeg, ovakve stvari ne smiju da prijavljuju - naprotiv, njih tuže i prijavljuju upravo oni koji im i prijet.

Uplašeni oglašivači i dugotrajni sudski procesi

Ranije su u malim sredinama obično postojale neke lokalne novine, radio stanica ili televizija, svi finansirani iz budžeta Opštine, pa je samim tim i uređivačka politika bila onakva kakvom je želete vidjeti oni koji finansiraju takve medije. Međutim, pojavom novih medija i društvenih mreža koji imaju sve veću snagu i sve češće se koriste za pokretanje priča koje su važne za građane, tzv. tradicionalni mediji su izgubili primat, a internet portalni su postali problem onima koji su do tada kontrolisali javni prostor i plasirali građanima samo svoje istine. Zahvaljujući prevashodno uticaju novih medija i nastanku velikog broja internet portala, u malim sredinama aktualizirane su i mnoge teme kojima tradicionalni mediji, koje je kontrolisala vlast, nisu htjeli da ustupe svoj prostor. Zanimljivo je da teme koje najviše interesuju građane, kao što su korupcija i nepotizam, svoje mjesto prije nađu u novim medijima nego u javnim servisima koje građani direktno finansiraju.

Tu sada dolazimo do pitanja radnih prava novinara u lokalnim medijima. Portal čiji sam ja vlasnik - Visoko.co.ba - nastao je 1998. godine i kao takav se može smatrati jednim od najstarijih u Bosni i Hercegovini. Kao pionir onoga što se zove "news portal" prošao je kroz sve faze razvoja i pitanja radnih prava novinara u malim sredinama, što podrazumijeva i veliki broj tužbi i opomena pred tužbu, kao i prijetnji, odnosno fizičkih napada koji su izvršeni na naše novinare, te pokušaja diskreditacije po bilo kojim osnovama. Pri tome nismo imali nikoga da nas adekvatno zaštiti, od policije do sudstva koji su uvijek bili usko povezani sa politikom na vlasti. Uz sve to, nezavisni mediji u malim sredinama gube i tržišnu bitku bez obzira na uticaj koji imaju i povjerenje čitalaca. Prosto niko ne smije da se oglašava u takvim medijima iz razloga što lokalni šerif odmah uskraćuje urbanističke, građevinske i svake druge dozvole te utiče na to da svakojake inspekcije često budu „gosti“ onih koji se i odvaže oglašavati u tim medijima. Nasuprot takvih portala i nezavisnih i časnih novinara stoje mediji i mediokriteti unutar njih koji su zapravo PR agencije određenih skupina, da li političkih ili korporativnih. Oni pravi su u manjini, ali isto je i sa vrhovima planina koji su u manjini, ali se vide izdaleka.

Takav je slučaj i sa Visoko.co.ba - nakon dugotrajnih sudskih borbi, van-sudskih nagodbni koje su za cilj imale samo finansijsko slabljenje i pokušaj trajnog uništavanja jednog lokalnog medija, konačno se desio presedan. Nakon jedne od stotina prijetnji koje smo imali i nakon reakcije BH novinara i Društva novinara, oglasio se i OSCE. U februaru ove godine predstavnik OSCE-a za slobodu medija, Harlem Désir, i šef Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, Bruce G. Berton, osudili su prijetnje upućene novinarama u Visokom. Naime, lično sam kao vlasnik Visoko.co.ba podnio prijavu protiv dvije osobe povezane sa lokalnim visokim zvaničnikom, zbog prijetnji koje su mi te osobe uputile putem društvenih medija. Ti slučajevi su trenutno u Tužilaštvu ZDK. Također, i novinar Dario Božić je podnio tužbu protiv načelnice Visokog Amre Babić koja je na svom zvaničnom FB Pageu i FB profilu objavila njegovu fotošopiranu sliku sa šajkačom i kokardom uz popratni uvredljivi i klevetnički status koji insinuirala kako je targetirani novinar četnik, a što je također jedna vrsta brutalnog pritiska na Božića i njegovu porodicu, obzirom da su Hrvati u Visokom manjina.

"Puno je teže biti novinar u malom gradu nego, recimo, u Sarajevu, Banja Luci, Tuzli, Mostaru. Razlog je što su male sredine pune lokalnih moćnika spremnih da uzimaju stvar u svoje ruke, i koji gospodare policijom, sudstvom i javnim sektorom"

Linija za pomoć novinarima

Aktuelni slučajevi:

1. Dragan Bursać, freelance, Prijetnje/pritisici, – Osoba pod pseudonimom Šarenac: "Kad zagovna Dragana Bursaća ćemo prvog". Linija za pomoć novinarima uputila je dopis PU Banja Luka, da ispita slučaj prijetnji. Policija je identifikovala sporne twitove i ukoliko se OJT BL izjasni da se radi o KD, u slučaju će se ukljuciti inspektor za VTK.

2. M Tužilaštvo BiH i mediji u BiH, Javna reakcija na događaj

- Tužilaštvo BiH najavilo da će saslušavati osobe koje putem medija daju „negativne poruke o radu pravosuđa sa ciljem destabilizacije pravosudnog sistema“. Upravni odbor Udruženja BHN izdao je Saopštenje za javnost

3. Vanja Stokić, novinarka e-Trafika, Banja Luka, Ostali slučajevi

- Policajci legitimisali Vanju Stokić i njenog kolegu iz e-Trafika zbog stajanja na javnoj površini blizu Hrama Hrista Spasitelja u Banja Luci. Policajaci se pravdali da ih legitimisu jer su članovi Grupe za Davida. Linija za pomoć novinarima uputila je dopis Policijskoj upravi Banja Luka da se izjasne o ovom incidentu. Pu Banja Luka nas je obavijestila da Vanja Stokić i njen kolega prilikom legitimisanja nisu imali jasno istaknute press kartice i da su zbog toga legitimisani (05.07.2019.). Linija za pomoć novinarima ponovo je uputila dopis odgovor MUP-u Republike Srpske (11.07.2019.).

4. Husein Oručević, novinar i aktivista, Verbalne prijetnje

- Huseina Oručevića napala je jedna osoba uzvikujući pogrdne riječi. Kada je novinar prišao i upitao ga da to sve ponovi u diktafon, nepoznata osoba je diktafon polila vodom i na taj način ga uništila. Linija za pomoć novinarima uputila je dopis PU Mostar, da ispita slučaj i sankcioniju počinioce ovog djela. Obratili smo se i Kantonalno tužilaštvo Mostar da ispita slučaj.

Nakon objavljene slike roditelji Darija Božića su završili u bolnici, a daapsurd bude veći, a kleveta još bezobzirnija i neodgovornija i koja dolazi od nositeljice izvršne vlasti, Dario Božić je u periodu 1992-1995.godine bio pripadnik AR BiH koji je časno branio Visoko i svoju zemlju.

U međuvremenu, pritisci su nastavljeni, pa smo tako dobili i najnoviju tužbu za seriju tekstova koje smo objavili o temi nepotizma u Visokom. Međutim, presudom Općinskog suda u Visokom u cijelosti je odbačen tužbeni zahtjev gradonačelnice Visokog Amre Babić protiv novinara i urednika portala visoko.co.ba Adnana Jašarspahića "radi nanošenja štete zbog klevete". Zbog povrede časti i ugleda vezano za tekstove o nepotizmu prilikom zapošljavanja u Visokom, načelnica Babić je od mene tražila 10.100 KM odštete, a sada će umjesto toga morati platiti sudske troškove.

Ovdje je izuzetno važno istaći da se sudija u ovom slučaju, Avdija Avdić, pozvao na praksu Evropskog suda za ljudska prava i u obrazloženju, između ostalog, naveo da je "dužnost medija da pružaju i saopćavaju informacije i ideje o svim pitanjima od javnog interesa, uključujući i informacije koje se tiču ponašanja zvaničnika vlasti". U konkretnom slučaju tužiteljica je javna ličnost, gradonačelnica Visokog, te kako proizlazi iz prakse Evropskog suda, malo je prostora unutar člana 10. stav 2 za ograničavanje političkog govora ili debate o pitanjima od javnog interesa - naveo je u obrazloženju sudija Avdić.

Od 2003. godine, kada je zaštita od klevete u Bosni i Hercegovini regulisana odgovarajućim zakonom, prema mnogim istraživanjima tužbe za klevetu pretvorile su se u direktni pritisak na novinare i medije, odnosno kršenje prava na slobodu izražavanja, uključujući i pravo na slobodni rad medija i novinarsko izvještavanje.

Ohrabrujuće inicijative

Također, smatram jako važnim i činjenice da su nakon slučaja iz Visokog reagovali zastupnici u federalnom, odnosno državnom parlamentu, Senaid Begić i Damir Arnaut. Senaid Begić je podnio inicijativu da se napadi na novinare tretiraju kao napadi na službenu osobu i zatražio kazne zatvora od tri do pet godina. Pomenuta inicijativa je usvojena u februaru 2019., prije famoznog „napada na kameru“ u Sarajevu (a ne na snimatelja), što je, između ostalog, pokazalo opravdanost te inicijative.

„Odmah nakon godišnjih odmora, u septembru ću u parlamentarnu proceduru predložiti izmjene KZFBiH, gdje bi se napad na novinara tretirao kao napad na službenu osobu. U prijedlogu će stajati da je zaprijećena kazna za napad od tri do pet godina zatvora, ovisno od težine djela“, izjavio je za Oslobođenje Begić.

Damir Arnaut je istakao kako je trenutno u toku više od 1.000 tužbi protiv novinara. Mediji su u strahu, pogotovo manji mediji, njihovi novinari pro-

vode vrijeme na sudu umjesto da rade svoj posao. Arnaut smatra da svako ko sebe svjesno stavi u javni prostor postaje javna ličnost, te kako javne ličnosti ne mogu od medija očekivati isključivo svoju promociju.

„Neophodno je izmijeniti zakon da se kaže da će se za političare primjenjivati viši standard.“ Od 1964. godine kada je Vrhovni sud SAD-a uspostavio taj standard, on je vrlo jasan. Ova inicijativa treba biti usvojena na državnom parlamentu, nadam se da će što brže profunkcionisati“, izjavio je Arnaut za N1 televiziju.

No, bez obzira na ove inicijative, u malim sredinama i dalje postoje brojni problemi kada je riječ o lokalnim medijima. Na svaki ozbiljan lokalni medij koji je osnovan s ciljem poboljšanja informisanosti i života u lokalnoj zajednici na način da ukazuje na probleme onima koji gospodare javnim proračunom i koji, manje-više u svakoj sredini, imaju odsutnost osjećaja za javni interes, pojave se najmanje tri druga „instant medija“, finansirana od tri najjače stranke u tom gradu. Njihov primarni zadatok je diskreditacija onih koji rade u mediju koji pokušava tržišno da se nametne ozbiljnim pričama o istini koja se dešava u njihovim lokalnim sredinama.

Puno je teže biti novinar u malom gradu nego, recimo, u Sarajevu, Banja Luci, Tuzli, Mostaru. Razlog je što su male sredine pune lokalnih moćnika spremnih da uzimaju stvar u svoje ruke, i koji gospodare policijom, sudstvom i javnim sektorom. Tako da je velika hrabrost i pokušati biti nezavisni medij i novinar u maloj sredini, dok u većim sredinama još uvijek postoje mehanizmi koji, kako-tako, štite novinarsku profesiju.

Lokalni mediji - između izazova i problema

Piše: Nikolija Bjelica

Gotovo da ne postoji nijedna lokalna zajednica u BiH koja nemat neku vrstu svog medija, bilo da je u pitanju javni servis ili neka druga privatna platforma koja se bavi lokalnim temama. Prema istraživanju Centra za građansku saradnju i Centra za razvoj medija i analize, koje je predstavljeno prošle godine, lokalni mediji čine više od dvije trećine medijske scene u BiH.

Zahvaljujući internetu, lokalne medije takvim čini samo sadržaj koji se odnosi na lokalne teme, dok je njihov doseg maltene globalni.

Postojanje lokalnih medija vrlo je bitno za svaku zajednicu i oni mogu znatno doprinijeti njenom razvoju i demokratičnosti. U tom smislu, mediji bi trebalo da budu glavna spona između vlasti i građana, slobodna platforma na kojoj građani mogu da ukazuju na probleme zajednice, informator o najbitnjim događajima iz svih oblasti, te korektiv onih koji odlučuju. Tako je pred lokalnim medijima mnogo zadataka, ali je mnogo i problema i izazova.

Politička i ekonomска zavisnost

Zbog prirode tema koje obrađuju lokalni mediji u BiH su, utisak je, skrajnuti, jer se obično smatra da tema koja je interesantna jednoj, ne mora biti značajna drugoj lokalnoj zajednici. Međutim, snaga lokalnih medija je upravo u temama koje obrađuju, jer lakše mogu da prepoznaju lokalne probleme i da targetiraju osobe koje su nadležne za njihovo rješavanje, te ih pozovu na odgovornost. Uzmimo za primjer situaciju u kojoj medij ukaže kako je neko iz lokalne zajednice kršio zakon, ili, s druge strane, učinio nešto dobro. Percepcija građana bi mogla biti drugaćija i možda bi potpunije shvatili razmjere tog događaja nego, na primjer, da pišu o nečemu što je uradilo predsjednik države. Sve ovo ne znači da se lokalni mediji ne trebaju baviti temama koje prevazilaze granice lokalnog. Ukoliko postoje resursi za to, svakako da trebaju.

“Lokalni mediji, uz nekolicinu izuzetaka, uglavnom su produžena ruka vlasti ili su radije zabavnog karaktera, pa se tema bitnih za zajednicu i ne dotiču. U ovakvim uslovima najteže je opstati onim medijima koji ne pristaju na kompromis kada je u pitanju profesija”

Za opstanak medija nije dovoljan entuzijazam, već i značajna finansijska sredstva i resursi.

Problem finansiranja medija, pa i lokalnih medija, iskoristili su političari i ekonomski moćnici koji su na različite načine uspjeli da kupe naklonost velikog broja medija u lokalnim zajednicama. To čine direktnim finansiranjem iz budžeta, postavljanjem podobnih kadrova na rukovodeće pozicije ili posredstvom privrednika pozvezanih sa političarima, koji izdvajaju novac pod krinkom marketinške saradnje. Stoga, lokalni mediji, uz nekolicinu izuzetaka, uglavnom su produžena ruka vlasti ili su radije zabavnog karaktera, pa se tema bitnih za zajednicu i ne dotiču.

U ovakvim uslovima najteže je opstati onim medijima koji ne pristaju na kompromis kada je u pitanju profesija te koji njeguju principe istraživačkog novinarstva i kritičkog pristupa stvarnosti.

Portal „Direkt“ se od svog nastanka (u martu 2018. godine) finansira isključivo iz projekata i u tom smislu do sada uspijeva da održi distancu i nezavisnost od političkih i ekonomskih centara moći. Zbog toga imamo slobodu da istražujemo i kritikujemo sve ono za šta smatramo da zahtjeva kritiku.

Mnogo medija, malo stavova

Na području istočne Hercegovine posljednjih godina sve je veći broj lokalnih medija, jer je neregulisana online oblast dala mogućnost svakome sa minimalnim tehničkim predznanjem da sam napravi platformu koja može biti svojevrsni lokalni medij. Samo u Trebinju ima više od 20 lokalnih medija, mahom portala, i taj će broj, vjerovatno, biti još veći, budući da za početak zahtijeva minimalne resurse. Mnogo lokalnih medija, reklo bi se, znači da imamo više mišljenja, što u konačnici doprinosi demokratičnosti. No, ovdje veliki broj medija ne znači više ideja i pogleda na događaje. Mediji mahom, ako ne praktikuju klasični copy-paste princip, objave vlastiti sadržaj koji se svojom suštinkom ne razlikuje od onog već objavljenog.

Problem je što su neki od njih bez istaknutih podataka o vlasništvu i uredništvu, pa je mnogo sadržaja za koje se ne zna ko stoji iza njih. S druge strane, ti portalni imaju uredno postavljene banere brojnih firmi iz Hercegovine, što znači da ubiru novac od marketinga. Budući da su brojne firme povezane sa predstvincima vlasti, ti mediji blagonakloni su vlastima, što potvrđuju sadržajem koji objavljaju. Zbog svega toga lokalni mediji, nažalost, prate i političke podjele, pa ih je i javnost podijelila na medije “za vlast” i “opozicione”.

Lokalni mediji još uvijek nisu dovoljno iskorišten potencijal, bar kada je u pitanju njihovo korištenje od strane građana. Stoga, misija treba da bude pronalaženje modela za njihovo jačanje, kako bi uticaj politike na

medije bio manji, a mediji u službi javnosti. No, osmišljavanje takvog modela nije jednostavno i nerealno je očekivati da može doći preko noći.

„Odgovornost borbe za profesionalne i neovisne javne lokalne medije nije samo na uposlenicima tih medija jer su menadžerske strukture u njima imenovane upravo kako bi to onemogućile, a očigledno nije ni na lokalnim vladajućim strukturama - kojima je zakonska obaveza, ali ne i politički interes. Ostaje javnost - čijim se novcem finansiraju javni mediji“

Između novinarske etike i lokalne politike: Kad ministar po svaku cijenu zahtijeva da se snimi bager

Piše: *Saneli Kapetanović*

Moje prvo duboko profesionalno razočarenje dogodilo se na samom početku karijere. Počela sam raditi praksu na lokalnoj televiziji kao apsolventica žurnalistike i već tokom prve godine prakse, pa onda pripravničkog staža, u jednoj od diskusija oko objavljuvanja informacija od javnog interesa mnogo iskusnija kolegica rekla je, kao rezime vlastitog stava, o odgovornosti izvještavanja: „Veži konja de ti aga kaže“. U narednim godinama bit će još takvih mantri koje se nerijetko koriste kao ultimativni argument, ili prostim novinarskim riječnikom - ucjena ili subliminalna prijetnja.

Istovremeno, ništa bolje od te rečenice ne demistificira poziciju u kojoj se nalaze lokalni mediji u bh. društvu.

Bizarre zloupotrebe javnog novca

Opseg problema s kojima se suočavaju novinari i urednici lokalnih medija prevaziđa okvire od nekoliko kartića, stoga ovaj tekst može poslužiti kao vapaj naučnoj i strukovnoj zajednici za akademsku i stručnu intervenciju u ovoj oblasti medijskog djelovanja. Pojedinci, novinari i urednici koji su prinuđeni vlastiti profesionalni integritet štititi povremeno i u najužem okruženju redakcije, deska i medijske kuće bit će subjekt ovog teksta, budući da su „neprilagođeni“ profesionalci najizloženiji u sučeljavanju profesije i lokalističke propagande.

Ideja finansiranja javnih medija – javnim novcem podrazumijeva u teoriji profesionalizam i neovisnost od oglašivača, političkog establišmenta i drugih interesnih sfera društva koji bi, u ime vlastitih interesa, mogli zanemariti interes javnosti. U praksi je ta ideja pretvorena u vlastiti antagonizam, javni novac se definira kao izborni pljen, svojina vladajuće politike, a interes javnosti kao interes političkog establišmenta koji potpisuje raspodjelu entitetskih, kantonalnih i općinskih budžeta. Kad je medijsko preduzeće prinuđeno da posluje prema interesnim prioritetima vladajuće politike, jasno je da interes javnosti postaje opšte mjesto o kojem se mnogo govori jer suštinski ne postoji.

Otežavajuća okolnost je procedura političkih imenovanja na menadžerske pozicije lokalnih medija, što strukturalno guši načela profesije u svim sferama medijskog djelovanja. Lični interesi potiskuju javni, a najveća opasnost skrivena je upravo u uigravanju interesnih sfera i oblikovanju povoljne klime da se cijeli javni medij transformira u PR agenciju. Tako političari imenuju upravljačke strukture koje, zauzvrat, kreiraju „adekvatnu“ i „prihvatljivu“ programsku agendu javnog medija. Taj međuzavisni odnos u najtežu poziciju stavlja pojedince koji drže do profesionalnog i etičkog integriteta, jer u procesu od prijedloga do realizacije novinarska priča, sasvim prirodno, prolazi put od selekcije na programskom kolegiju, preko uredničkog monitoringa do novinarske realizacije i emitiranja.

Ono što se u ovoj postavci stvari uzima kao premisa je neupitna profesionalna i etička odgovornost svih sudionika u procesu, sa opsegom odgovornosti proporcionalnim hijerarhijskoj poziciji.

Dakle, ako je pogrešna premlisa, pogrešan je i zaključak, što praksa i iskustva novinara lokalnih medija često potvrđuju. Novinari lokalnih medija veoma često se susreću sa direktnim pokušajima političara ili predstavnika lokalnih vlasti da interveniraju u sadržaj i način izvještavanja, da sugeriraju sugovornike prilikom praćenja različitih događaja, pa čak i

da problematiziraju pitanja koja im se postavljaju. Nerijetko se događalo da dnevni urednik, šef redakcije ili upravljačke strukture budu telefonski obaviještene o situaciji s terena prije nego se novinar vrati u redakciju. Dešavale su se i situacije da političari ili predstavnici vlasti direktno prijete novinaru kako će nazvati urednika ili direktora, što su često i činili. Takva iskustva, iako veoma prisutna u lokalnim medijima, nažalost, rijetko su predmet javnog problematiziranja ili zvaničnih prijava. Jedan takav primjer navodim u nastavku.

Novinarka TVSA dolazi na posao u dežuru. To je smjena u kojoj se prate vanredni događaji i oni organizirani u popodnevnim satima. Toga dana u samo sat vremena razmaka dva su događaja koja treba pratiti. Prvi je potpisivanje ugovora između sindikata i premijera, a sat nakon toga događaj u Zemaljskom muzeju. U zgradi Vlade Kantona Sarajevo, desetak novinarskih ekipa čekaju početak. Premijer i ministri kasne, nisu u zgradici. Doći će za pola sata, najavljuju iz Press službe. Imali su sastanak u jednoj od općina van grada. Novinari pomalo negoduju. Čekaju već pola sata.

„Počinjemo za koji minut“, smiruje prigovore osoba iz Press službe, dok prilazi novinarki TVSA. Zamoli je da porazgovaraju nasamo. Ministar saobraćaja je zvao i rekao da sutra počinju radovi na Prvoj transverzali, sad se on upravo vraća iz te općine s premijerom, vidio je da je bager već dovezen, pa ju je nazvao i zahtijeva da se to snimi. Novinarka nelagodu prikriva humorom i kaže kako je zahtjev iznenađuje, jer na dispoziciji u redakciji nije vidjela da je ministar današnji dnevni urednik. Dodaje na to da dijeli rezignaciju ostalih kolega jer joj je kašnjenje ovog događaja ugrozilo naredno snimanje. Osoba iz press službe Vlade kao da ne sluša i nastavlja kako je ministar rekao da mu nisu važni ostali novinari, ali Kantonalna televizija mora zabilježiti kamerom da je bager već tamo i najaviti sutrašnji početak radova. Novinarka se zahvali na informaciji i pridruži se ponovo kolegama.

Sat i po kasnije, ulazi u Desk bez snimaka bagera i bez snimljenog događaja iz kulture (koja ni ne dobije šansu pored dnevne politike), i obavještava urednika o neugodnosti koju je doživjela.

„Znam, zvali su i ovdje i rekli da si bila nepristojna“, odgovara urednik. Ministrov mandat je završen prije početka radova na transverzali.

Nerazumijevanje i neuvažavanje specifikuma novinarske profesije i imperativa poput istine, javnog interesa i korektivne prirode možda se najjasnije vidi upravo iz odnosa lokalnih vlasti spram lokalnih medija. Posebno je to izraženo u slučajevima raznovrsnih ugovora o praćenju aktivnosti lokalnih zajednica u kojima, primjerice, općine izdvajaju određena finansijska sredstva, a medij je zauzvrat dužan pratiti aktivnosti rukovodećih struktura lokalne zajednice. Iako je po prirodi primarna djelatnost lokalnog medija izvještavanje o lokalnim zajednicama, njihovom razvoju, problemima, izazovima, projektima, ugovorom se formalizira taj odnos, a u praksi dovodi do najbizarnijih zloupotreba javnog novca. Televizija

koja je osnivačkim aktom usmjerena na lokalne teme dodatno se finansira ponovo javnim novcem sa nižeg nivoa vlasti kako bi detaljnije pratila aktivnosti pojedinačne lokalne zajednice. Ono što strada u ovom tržišnom procesu je upravo javnost kojoj od prava na duplo plaćenu informaciju ostaje samo promocija aktivnosti lokalnih vlasti, plaćena novcem građana. Budući da je riječ o promoviranju javnih institucija, na takvima sadržajima najčešće ne stoji ni naznaka da su plaćeni.

Brojni su primjeri zvaničnih poziva upućenih lokalnim medijima s namjerom da se proprate dnevne aktivnosti, primjerice načelnika općina, poput pozdravnog govora učenicima na početku školske godine, podjele paketića, obilaska radova na određenim lokacijama, svečanog predstavljanja novih kontejnera, do najbizarnijih primjera da se novinarska ekipa poziva da zabilježi kako načelnik općine obilazi radove na čišćenju korita Miljacke, što finansira i realizira Gradska uprava. Dakle, ovo je važno napisati malo jasnije.

Gradska uprava organizirala je čišćenje korita Miljacke kroz četiri gradske općine. Iz jedne od njih stiže poziv da televizijska ekipa u datom terminu izđe na teren i zabilježi kako načelnik obilazi radove. I to se zaista dogodi. Najgore je, da to nije najgore. Urednica sugerira novinarki da snimi stand up i na taj način „oplemeniti priču“, budući da je prizor bagera koji čiste korito rijeke sam po sebi „televizičan“. To se, na sreću, ipak nije dogodilo jer je novinarka odbila. Za potpunu vjerodostojnost opisa situacije važno je naglasiti da je na ovom lokalnom mediju već u nekoliko navrata objavljena informacija sa svim detaljima o pomenutom čišćenju korita Miljacke.

Možda je moguće pronaći minimum razumijevanja za načelnika ili press službu općine koji informacijom od javnog interesa mogu smatrati šefovu jutarnju šetnju, ali urednik koji ispoštuje takav zahtjev sadržajno pripada press službi protagonisti priče. Problem ovog društva je što su agitatori u press službama javnih ustanova i institucija bolje plaćeni od novinara i urednika javnih medija.

Autocenzura ili žrtvovanje profesije

Jednom sam pitala kolegicu iz drugog lokalnog medija da li se susreću s cenzurom i političkim pritiscima i ostala zapanjena njenim hitrim odričnim odgovorom. Objasnila mi je da njih više нико не цензуира, oni svi dovoljno dugo rade i naučili su o čemu smiju izvještavati, a o čemu se šuti. Rekla je to veoma ponosno, kao kad dugogodišnji urednik objašnjava početniku kako se nakon stotine ili hiljade napisanih, vijest na tastaturi profesionalca maltene sama složi. Da li je autocenzura samo posljedica oligarhijskog tretmana lokalnih medija ili prirodno omogućava prostor za cenzuru, teško je reći, ali je zasigurno problematičnija od same cenzure. Autocenzura postepeno eliminira temeljne imperativne profesije, prirodnu novinarsku znatiželju i mogućnost empatisanja sa publikom. Selektivno izvještavanje transformira se u legitimnu programsku politiku, a medij u jednosmjerni kanal komunikacije.

Autocenzori koriste svu raspoloživu profesionalnu retoriku za opravdavanje neizvještavanja o određenoj temi, poput one da se ne može izvještavati uživo s protesta jer postoji mogućnost da sugovornici spomenu imena osoba koje nisu prisutne i čiji se odgovor objektivno ne može snimiti na licu mesta - pa bi, naprimjer, autocenzori to definirali nedostatkom druge strane priče. Autocenzori su bezopasni i istovremeno sjajni implementatori agende. Ukoliko novinar ili urednik pokuša profesionalno i argumentirano problematizirati odnos prema nekoj temi, autocenzor će pronaći adekvatno opravdanje.

U procesu instrumentaliziranja jednog lokalnog medija autocenzori su najpoželjniji kadar - najbrže profesionalno napreduju, a njihova sklonost ka komformističkom žrtvovanju profesije interpretira se kao pohvalna pronicljivost razumijevanja programskog opredjeljenja. U tome je zapravo i suštinska opasnost autocenzure: lako se prenosi, a teško dijagnostičira. U takvom profesionalnom ambijentu mladi novinari koji počinju svoju karijeru usvajaju obrasce dozvoljenih okvira i smanjuje se mogućnost profesionalne emancipacije cijelog medija. Otežavajuća okolnost je nepostojanje adekvatnih mehanizama monitoringa i sankcioniranja jer procesi manipulacije javnošću, tendencioznog i interesnog izvještavanja evoluiraju brže od zakonske regulative. Tako medij formalno-pravno ne krši pravila Regulatorne agencije za komunikacije, ali kroz ignoriranje određenih tema i sugovornika i zanemarivanje vlastite korektivne, kritičke, edukativne i etičke društvene uloge, vlastito djelovanje svodi na subliminalnu propagandu, nekažnjivu, a ipak nespojivu s temeljnim načelima profesije.

Odgovornost za ovaku postavku pozicija, između vlasti koja bi putem medija morala odgovarati javnosti i medija koji bi građanima služio kao korektiv najnižih i najbližih nivoa vlasti (u ovom slučaju), dakako najvećim dijelom treba tražiti u samim medijima. Ali u tom slučaju bavimo se posljedicom, a odgovornost za porijeklo i uzroke zasigurno je van medija i duboko u svim porama bh. društveno-političkog sistema. Od legislative koja omogućava i čak ne obeshrabruje verbalne i fizičke napade na medijske radnike, preko strukovne neuvezanosti do nimalo zavidne ekonomске i društvene pozicije novinara. Ovo, istini za volju, nije problem samo novinara lokanih medija, ali egzistencijalna (ne)sigurnost zasigurno je temeljni pokretač straha koji će u takvim okolnostima konformizam lako prepostaviti profesionalizmu. U takvom sistemu vrijednosti ni dugogodišnji staž, ni platni koeficijent niti profesionalna titula nisu garant kvalitetu.

Profesionalni integritet jedina je potvrda pojedincima koji i u skoro nemogućim okolnostima brane dignitet profesije, javni interes i istinu. Takvi rariteti posvećeno i predano rade svoj posao, opterećeni neposred-

nom profesionalnom okolinom u kojoj se može dogoditi da njihova priča ne bude objavljena, targetirani kao uposlenici lokalnih medija koji u esnafskim krugovima ne uživaju veliki ugled, i izloženi promotivnim ambicijama političkog i vladajućeg establišmenta, i upravo na taj način čine važnu promjenu.

Gdje je nestala solidarnost

U svim, ili barem većini lokalnih medija postoje profesionalci koji nisu odustali od profesionalnih imperativa, postoje slučajevi kada uposlenici - medijski radnici pokrenu i sudski spor protiv medija u kojem su uposleni, sami ili uz pomoć udruženja, sindikata, vijeća uposlenika i istrajavaju na borbi protiv zloupotreba medija, ali i za očuvanje vlastitog integriteta. Također, tu su primjeri kad grupe uposlenika pokrenu otpor oligarhijskim upravama što također podrazumijeva sasvim nezavidnu poziciju u kojoj bivaju targetirani kao konfliktni destruktivni faktori unutar samog medija, a to nerijetko rezultira direktnim mobingom, disciplinskim postupcima, opomenama, a u najekstremnijim slučajevima i otkazom.

Nesolidarnost strukovne zajednice i nepostojanje osnažene zajednice u vidu sindikata medijskih radnika isključuje mogućnost da ovakvi slučajevi budu vidljiviji, a ishodi procesa koje vode značajniji za cijelokupnu medijsku zajednicu, posebno u oblasti emancipacije društvene uloge i značaja lokalnih medija u demokratizaciji društva.

Aktivna solidarnost strukovne zajednice nužna je u procesima očuvanja temeljnih vrijednosti profesije ali i integriteta i autonomije samih novinara.

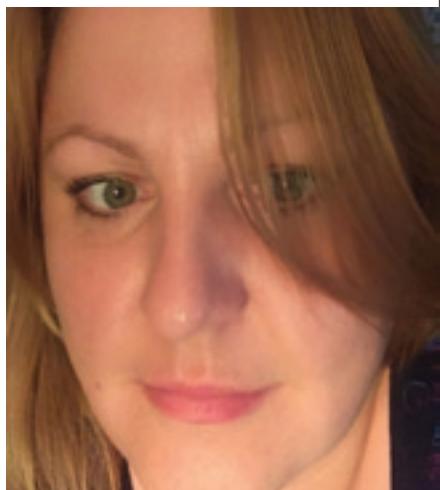
S tim u vezi, važno mi je naglasiti da novinarska profesija u svojoj suštini preferira etiku nad ekskluzivitetom. Primjer malicioznog komentara koji je prilikom izvještavanja novinar lokalnog medija dobio od kolegice sa drugog medija u kome kaže „ma, ti ćeš svakako napisati kako ti narede” ilustrira potpuni izostanak etičkog, ali i profesionalnog. Pri tome, dužna sam naglasiti kako je riječ o kolegi koji u cijelom novinarskom stažu insistira na vlastitom kredibilitetu i načelima profesije, i događalo mu se da njegovi prilozi ne budu objavljeni ali je odbijao svaki vid cenzure i političkog prilagođavanja u svojim pričama. Istinska empatija i zajednički interes profesionalnog osnaživanja cijelokupne novinarske zajednice, što je nužno za bh. društvo, uz legislativu, osnovni je preduvjet za emancipaciju i demokratizaciju društva. U suprotnom, borba za profesiju, načela

javnog interesa i istine ostaje na svakom novinaru i uredniku ponaosob, kao individualna borba i osobno opredjeljenje.

Odgovornost borbe za profesionalne i neovisne javne lokalne medije, na kraju, nije samo na uposlenicima tih medija jer su menadžerske strukture u njima imenovane upravo kako bi to onemogućile, a očigledno nije ni na lokalnim vladajućim strukturama - kojima je zakonska obaveza, ali ne i politički interes. Ostaje javnost - čijim se novcem finansiraju javni mediji, zbog koje postoe i kojoj bi moralni podnosititi izvještaje. Ali javnost nije amorfna masa, simbol ili novinarski stereotip.

Javnost su svi koji plaćaju porez i omogućuju postojanje javnih medija, finansiraju rad institucija zaduženih za monitoring medija, kao i, na kraju, političara i vladajućih struktura. Ne može biti normalno da političar intervenira, komentira ili sugerira rad medija, programskih sadržaja ili pitanja koja mu se upućuju. Posebno je nedopustivo da političar traži smjenu direktora ili urednika bez da su meritorne institucije monitoringom utvrdile bilo kakvu nepravilnost u radu medija.

Politička uvredljivost, teatralna emotivnost i palanačka agresivnost u bh. društvu sposobni su ovakav vid najdirektnijih političkih i stranačkih pritisaka falsificirati u brigu za javni interes. Stoga je ovaj tekst i svojevrsna molba svim kolegama, profesionalcima, novinarima, urednicima, stručnoj akademskoj zajednici za solidarnost i osnaživanje struke i njenih temeljnih načela. U suprotnom, neće nam trebati omiljeni stereotip struke „vrijeme će pokazati“... Porobljavanje javnih medija utire put porobljavanju cijelog društva i prevashodno mi koji smo se opredjelili za ovaj zanat morali bismo to znati, kako kaže uvaženi kolega Ozren Kebo u „Savjetima mladom novinaru“, prije nego nam vrijeme to i pokaže.

Kome treba lokalni novinar - svakome ili nikome

Piše: Andrijana Pisarević

Novinarski hljeb nikada nije bilo lako ni zaraditi, ni gristi, ali onaj koji zarađuju kolege „na lokaluu“ pravi je primjer hljeba sa sedam kora.

Za građane opština i gradova lokalne televizije, radio stанице, novine i portali su jedini izvori informacija iz njihovog neposrednog okruženja. Ovi mediji su nezamjenjivi kada se radi o pričama koje se direktno tiču stanovnika lokalnih zajednica, a za koje „velike“ redakcije nemaju ni vremena, ni prostora dok se bave „visokom politikom“.

Muke novinara-dopisnika

Nažalost, zaposleni u lokalnim medijima su u krajnjoj sivoj zoni i o njihovom položaju imamo najmanje preciznih informacija, što po automatizmu znači da su ti ljudi predmet najteže medijske eksploracije, pored tek svršenih studenata koji traže bilo kakvu praksu i rade čak i besplatno, samo da bi dobili priliku.

Novinari, urednici, snimatelji ili tehničari zaposleni u (lokalnim) medijima odvijek su bili i ostali potpuno neprimjetni kao radnici u milosti ili nemilosti vlasnika ili držaoca medija. Daleko nevidljiviji nego novinari u većim redakcijama u Banjaluci ili Sarajevu. Nezavisno od toga da li se radi o privatnim medijima, ili onima u vlasništvu opština od kojih finansijski potpuno zavise, novinari izvan medijskih centara su svakodnevno pred mnogo većim izazovima. Oni su i najpodložniji pritiscima privrednika, kompanija ili političkih centara moći koji ne prezazu od ucjena i prijetnji da bi zaustavili protok informacija ili plasirali nešto u svom interesu.

U sličnom, mada ne istom položaju su i dopisnici iz lokalnih zajednica. Iako iza tih novinara deklarativno stoji neka redakcija, činjenica je da oni rade potpuno sami, daleko od matične kuće i urednika koji uglavnom ni ne zna šta se dešava u lokalnoj zajednici, a probleme sa kojima se susreću nemaju sa kime ni da podijele. Ovi novinari nemaju saradnike-fotoreport

„Oni su reporteri, pisci, snimatelji, fotografii, montažeri, vozači. Njihove video klipove i fotografije vidimo prekrivene vodenim žigom na vijestima crne hronike u sitne sate, jer oni bez pogovora ustaju usred noći i idu na teren, a sve da bi po prilogu dobili desetak maraka“

ere, vozače, telefon, ni kancelariju. Na njima je sve. Sve troškove i logistiku za pravljenje priloga organizuju i snose sami, nadajući se da će im ih pokruti honorari ili nadoknaditi redakcije. Koliko znamo, dešava se i jedno i drugo, ali češće na štetu novinara.

Kao da nije dovoljno što svoj posao rade ograničeni u uslovima i pravima, strahujući hoće li ostati bez „tezge“ ako „načepi“ nekog lokalnog moćnika, našem novinaru su to tek golim okom vidljive muke. One prave vide oni sami, ako ih vide, ali ne i način da se izbore sa njima.

Ako se prisjetimo da i najveći mediji, uključujući i one državne, „mullaju“ sa ugovorima kako bi izbjegli da zaposle i pošteno plate novinaru, izrabljaju kako početnike, tako i iskusne kolege, služe se ucjenama i prijete otkazima, a sve za platu često ispod 500 KM, nije teško pretpostaviti da oni koji su zaduženi za lokalne medije imaju beskrajan prostor za eksploatisanje radnika.

Razgovarajući sa kolegama iz lokalnih zajednica, na prvu možemo da saznamo da dobar dio njih radi bez ikakvih ugovora, na osnovu usmenog dogovora i za neredovne i uglavnom prilično niske honorare. Na teren idu i danju i noću, po svim vremenskim uslovima. Kako uglavnom nemaju redakcije, pozive obavljaju sa svojih privatnih telefona, pišu kod kuće, voze se svojim automobilima (ako ih imaju) i uopšte se snalaze kako znaju i umiju samo da bi odradili posao i preživjeli.

Novinari govore da su njihove zarade manje od ionako niskih novinarskih plata, da su neredovne, da im se isplaćuju u dijelovima, kovertama, neprijavljene i mimo zakona. Uglavnom nemaju nikakav ugovor, a ako ga i dobiju, obično je to onaj o povremenim i privremenim poslovima, koji vuku godinama bez imalo nade da će, iako produktivni i vrijedni, ikada dobiti ugovor na neodređeno vrijeme. Nisu u redakcijama, pa ih inspekcije ne mogu ni uhvatiti neprijavljene iako se njihova imena objavljuju ispod tekstova i priloga.

S obzirom na to da su premalo plaćeni, a da su troškovi života takvi kakvi jesu, jasno je da većina njih ima više honorarnih angažmana, da se ponekad mijenjaju sa kolegama za tekstove i fotografije, samo da bi ispunili normu i pokušali da ostvare što višu zaradu.

Nažalost, kako ne znamo tačan broj medija u BiH, samim tim ne znamo ni koliko je broj novinara koji rade u pomenutim uslovima. Informaciju koliko njih radi dva ili tri posla istovremeno nikada nećemo ni saznati. Ne znamo koliko su u prosjeku plaćeni kao dopisnici ili freelanceri, ko među njima dobija neoporezovane honorare „na ruke“, a ko ima bilo kakav ugovor. Ako i dobijemo neke cifre, one su uglavnom nepouzdane.

Ono što znamo je da ovi novinari rade zaista mnogo. Pokrivaju sve oblasti, od lokalne politike i sporta do crne hronike. Oni su reporteri, pisci, snimatelji, fotografii, montažeri, vozači. Njihove video klipove i fotografije vidimo prekrivene vodenim žigom na vijestima crne hronike u sitne sate, jer oni bez pogovora ustaju usred noći i idu na teren, a sve da bi po prilogu dobili desetak maraka. Malo ko ih pita kako odu na teren udaljen 20 kilometara i ko im plaća gorivo.

Pitanje je šta se dešava kada se razbole? Kako se liječe, šta se dešava sa njima kada ne mogu na teren? Da li dobiju otkaze kada nisu u mogućnosti da ispune zadatka? Šta se dešava sa novinarkama koje rade kao dopisnice i koje odluče da rode? Da li one ostaju na poslu tokom porodiljskog odsustva? Da li uopšte idu na porodiljska odsustva? Poznat je slučaj kolegice koja je nepuna dva mjeseca nakon poroda morala ponovo početi raditi da ne bi ostala bez svog jedinog angažmana...

Šta još ne znamo? Da li su novinari lokalnih medija žrtve mobinga svojih urednika i vlasnika medija, koliko sati sedmično rade, da li je ikome od njih plaćen prekovremeni rad? Koliko novinara je radilo za praznike i da li je ikome to plaćeno? Koliko novinara rade ujedno i kao fotografi? Koliko priloga naprave mjesečno i koliko slobodnih dana imaju?

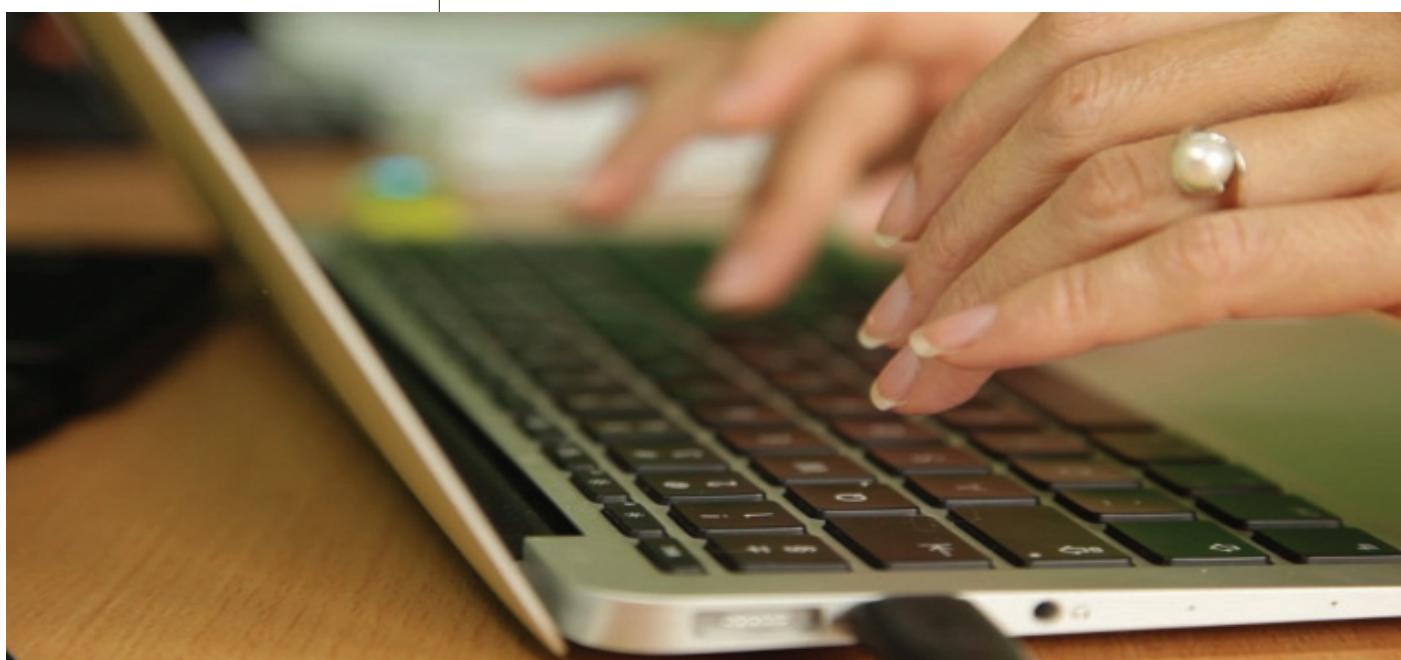
Zašto se više ne borimo za sebe

Kada se ovaj, površni i nepotpuni, spisak problema sa kojima se dnevno susreću novinari „na lokalnu“ pregleda, nameću se najmanje dva pitanja: zašto uopšte rade taj posao i, ako su već toliko zaljubljeni u novinarstvo, zašto se ne bore za sebe?

Teško je dati odgovor, ali može se pokušati. Jedan od odgovora bi mogao biti da su ucijenjeni jer u džepovima prevrću nekoliko kovanica, a cure im rokovi za predaju novog teksta, pa ni ne stignu da razmisle o svojim pravima.

Drugi odgovor, koji je možda i bliži istini je da o svojim pravima većina kolega veoma malo zna.

Uvijek govorim da je sujeta najveći neprijatelj novinara. Uporno na svoju profesiju gledamo kao na poziv, skoro božanski, mislimo da nas to malo talenta čini zvijezdama. Ometeni svojim zvjezdanim statusom, izvještavamo o pravosuđu, radnicima u tekstilnoj industriji ili prosvjeti, a tek uveče kada dođemo kući, razmišljamo da li smo platili račune i nadamo se nekom honoraru koji bi to mogao da pokrije... Nema tu ništa glamurozno, mora se priznati.

Nažalost, novinar je „programiran“ da misli o svačijim pravima, samo ne o svojim, a država kakva i jeste, neće se brinuti o onima koji se ne brinu sami o sebi, pogotovo ne o novinarima koji su joj više smetnja, nego korist. Zato je neophodno da se novinari iz manjih sredina aktiviraju i upoznaju sa svojim pravima, da se uključe u rad esnafskih organizacija, kako bi se ipak nešto pomjerilo sa mrtve tačke - ako ne za nas, onda za one koji će nas naslijediti, ako ih bude.

Radna prava novinara: Šta kažu zakoni, a šta imamo na terenu

Piše: Njegoš Petrović

(Autor ovog teksta je advokat upisan u Imenik advokata Advokatske komore Republike Srpske, te u svom radu najčešće primjenjuje pravne propise Republike Srpske i u skladu sa istima pruža pravnu pomoć strankama. Imajući u vidu navedeno ovaj tekst će prvenstveno biti zasnovan na odredbama i zakonskim rješenjima zastupljenim u pravnim propisima Republike Srpske, koji su slični ako ne i identični propisima u Federaciji Bosne i Hercegovine u dijelu koji se odnosi na radno pravo i radnopravni status novinara prilikom obavljanja njihove profesije.)

Lica na koja se primjenjuje Zakon o radu (Službeni glasnik Republike Srpske broj: 01/16 i 66/18) su određena članom 2. koji propisuje da se odredbe zakona primjenjuju na sve radnike koji rade na teritoriji Republike Srpske, kako kod domaćih tako i kod stranih pravnih i fizičkih lica, bez obzira na mjesto njihove registracije, odnosno državljanstva, kao i na radnike koji su upućeni na rad u inostranstvo od poslodavca, osim ako zakonom zemlje u koju su upućeni ili međunarodnim sporazumom nije drugačije određeno. Takođe, odredbe ovog zakona se primjenjuju i na zaposlene u republičkim organima, organima lokalne samouprave i javnim službama ako posebnim zakonom nije drugačije određeno, kao i na zaposlene strane državljanke i lica bez državljanstva koji rade na teritoriji Republike Srpske, ako posebnim zakonom nije drugačije određeno. Imajući u vidu ovako propisan član 2. Zakona o radu, jasno je da pod njegovu primjenu, osim u drugačijem propisanim slučajevima, potпадaju sva zaposlena lica koja rad obavljaju na teritoriji Republike Srpske, uključujući i zaposlene u medijima. Istočem da su u medijima najčešće zaposleni radnici različitih profila i stručne spreme, ali ćemo se u ovom tekstu fokusirati na radna prava novinara. Da bi i sam bolje razumio probleme iz oblasti radnih prava s kojima se novinari susreću, pozvao sam nekoliko uglednih novinara i na neformalnom druženju neposredno prije pisanja ovog teksta, dobio informacije koje su mi bile potrebne. Iako u neobičnoj ulozi za njih, gdje su oni bili ti koji su davali intervju, novinari su se odlično snašli i dali mi korisne informacije i smjernice u vezi sa mojim tekstrom.

“Kroz zaključivanje posebnog kolektivnog ugovora mogao bi se bolje i kvalitetnije regulisati radnopravni status novinara i propisati rješenja koja bi odgovarala specifičnosti novinarske profesije, te bi se na taj način mogao riješiti i dio pitanja koja predstavljaju prepreke i izazove koji otežavaju obavljanje novinarskih zadataka”

U skladu sa navedenim, a vodeći se specifičnošću novinarske profesije u tekstu će biti obrađeni neki instituti i pitanja koja su po mišljenju autora od posebne važnosti za novinare.

Bez radnog vremena i s platom u koverti

Iako je članom 239. i 240. Zakona o radu propisana mogućnost zaključivanja posebnog kolektivnog ugovora za posebnu oblast ili granu, zaposleni u oblasti medija nemaju potpisani posebni kolektivni ugovor, koji po svojoj prirodi predstavlja akt kojim treba da se bliže urede i unaprijede prava i obaveze zaposlenih i poslodavaca u pojedinim profesijama, a koji zaključuju reprezentativni sindikat i reprezentativno udruženje poslodavaca u skladu sa zakonom. Udruženje koje se bavi, odnosno koje treba da se bavi zaštitom pojedinačnih i kolektivnih prava i interesa novinara pri vršenju svoje profesije i koje je reprezentativno za zaključivanje posebnog kolektivnog ugovora za oblast medija jeste Sindikat medija i grafičara. Nažalost, i predmetni sindikat, kao i cijelokupno sindikalno organizovanje u našoj zemlji, nije u potpunosti svjesno svoje uloge i ne čini dovoljno na zaštiti radnih prava svojih članova, što se može zaključiti kroz činjenicu da nemamo posebni kolektivni ugovor za oblast medija, a nema naznaka ni da će isti biti potpisani u skorijoj budućnosti. Smatram da bi se upravo kroz zaključivanje posebnog kolektivnog ugovora, mogao bolje i kvalitetnije regulisati radnopravni status novinara i propisati rješenja koja bi odgovarala specifičnosti novinarske profesije, te bi se na taj način mogao riješiti i dio pitanja koja predstavljaju prepreke i izazove koji otežavaju obavljanje novinarskih zadataka. Zakon o radu je pojedine pravne institute samo uopšteno odredio, a članom 9. istog je propisana mogućnost da se opštim aktom i ugovorom o radu mogu utvrditi druga, ili propisati

povoljnija prava i povoljniji uslovi rada od onih utvrđenih ovim zakonom, što je zakonska mogućnost koja se može realizovati upravo kroz posebni kolektivni ugovor.

Svaka profesija nosi svoje prednosti, mane, izazove i posebnosti koje ih razdvajaju od ostalih. Jedan od tih izazova je i to što se u današnje vrijeme savremenih tehnologija od novinara traži da pored toga što informacija mora da bude tačna i relevantna, ista prvenstveno mora da bude blagovremena, što u praksi znači objavljivanje informacije u najkraćem mogućem roku. Takođe, u pojedinim situacijama se od novinara traži da obavlja više

poslova istovremeno, gdje sve češće imamo situacije da je jedan novinar istovremeno i snimatelj i montažer i reporter i šta sve ne, sa rizikom da zbog dovoljnog nepoznavanja "dodanih" mu zadataka novinar ne odgovori kvalitetno na iste. Kako bi odgovorili na zahtjeve koji se pred njih postavljaju novinari u većini slučajeva ne mogu da budu "ukalupljeni" u najčešće određeno radno vrijeme od 08 do 16 časova, kao ni da svoje radne zadatke završe u skladu sa članom 57. Zakona o radu u okviru propisanog punog radnog vremena koje iznosi 40 časova sedmično. Priroda novinarskog posla je takva da novinar zavisi od niza faktora koji su van njegovog uticaja, tako da radno vrijeme novinara varira od situacije do situacije i ne može se tačno propisati i odrediti pravnim aktima, jer je isto diktirano prirodom posla. Tako radno vrijeme novinara često prelazi 40 časova sedmično i podrazumijeva i rad vikendom i u dane praznika, što nas dovodi do pitanja i problematike prekovremenog rada. Jer iako je ovdje očigledno riječ o prekovremenom radu, u razgovoru sa novinarama sam utvrdio da njihovi poslodavci na to ne gledaju na taj način. Naime, evidencija prisustva radnika na radu, popularna šihterica, se u medijima vodi samo formalno, i u istu se po pravilu evidentira prisustvo na radu zaposlenog za period od 8 do 16 časova, kako bi se ispoštovala propisana forma, bez obzira na stvarno prisustvo radnika na radu. Kako prekovremen rad nije evidentiran, poslodavci nemaju ni obavezu da isti plate radniku – novinaru. Šta više, problem novinara nije samo plaćanje prekovremenog rada, nego rada uopšte. Plate novinara, za formalno evidentiran rad od 40 časova sedmično, nisu zadovoljavajuće i nedovoljne su za podmirenje životnih i drugih potreba svojstvenih čovjeku. Izuzetak su pojedine medijske TV kuće u Bosni i Hercegovini, čiji zaposleni – novinari su bolje (pravednije) plaćeni za svoj rad, ali to je zaista rijedak slučaj, što mi je potvrdio i jedan od mojih sagovornika. Tako da novinari pored svog redovnog zaposlenja, najčešće obavljaju i druge poslove, neki u struci, drugi i ne baš, kako bi obezbijedili dodatni izvor prihoda. Takođe, zastupljena pojava u medijima jeste i plaćanje u gotovom novcu, odnosno

“kovertama”, na koji način mediji izbjegavaju plaćanje poreza i doprinosa državi, a novinarima umanjuju osnovicu koja će se jednog dana računati prilikom odlaska u penziju. Ukoliko penzije uopšte i bude, jer mi je drugi sagovornik koji ima preko 15 godina radnog iskustva kao novinar, potvrdio da ima godinu dana staža osiguranja, što je još jedno od ozbiljnih pitanja i problema koje se treba rješavati kad govorimo o radnopravnom statusu novinara.

Kako ovdje govorimo o situacijama u kojim se očigledno krše prava radnika propisana važećim Zakonom o radu, postavlja se pitanje da li postoji kakva pravna zaštita u ovim i sličnim situacijama. Pravna zaštita postoji, efikasna ili ne je pitanje o kojem bi se moglo diskutovati, ali postoji. Svi radnik, pa tako i novinar, kome su povrijeđena prava iz radnog odnosa imaju pravo da zaštitu svojih prava traži prije svega od svog poslodavca, a onda i podnošenjem prijedloga za mirno rješavanje radnog spora nadležnom organu (u Republici Srpskoj je to JU Agencija za mirno rješavanje radnih sporova) ili podnošenjem tužbe nadležnom sudu, a kako je to sve propisano članovima 200. i 201. Zakona o radu. Takođe, radnici uvek imaju mogućnost podnošenja prijave protiv poslodavca Inspekciji rada zbog kršenja prava iz radnog odnosa. Ipak, prema mojim saznanjima, ne postoji veliki broj prijedloga i tužbi kojima radnici novinari traže zaštitu svojih prava iz radnog odnosa. Da li to onda znači da se prava novinara kao radnika ne krše ili su drugi razlozi posrijedi? Pošto smo već istakli i naveli primjere u kojima se krše prava novinara iz radnog odnosa onda očigledno postoje neki drugi razlozi zbog kojih novinari ne traže zaštitu svojih prava iz radnog odnosa. U razgovoru sa novinarima sam stekao utisak, da njima najveću prepreku za pokretanje postupka zaštite prava iz radnog odnosa predstavljaju troškovi koje bi takav postupak izazvao. Realno to i jeste prepreka ako uzmem u obzir primanja i plate novinara. Međutim, ovdje moram da istaknem da je problem i nedovoljna informisanost novinara o svojim pravima iz radnog odnosa. Naime, obraćanje Agenciji za mirno rješavanje radnih sporova je besplatno i jednostavno (popunjavanje jednog obrasca i dostavljanje prateće dokumentacije), a postupak nakon toga vode arbitri i miritelji imenovani od strane direktora Agencije. Podnošenje tužbe sudu radi zaštite prava iz radnog odnosa je oslobođeno plaćanja sudske takse, a pojedini advokati bi u slučaju izglednog uspjeha u sporu pristali da rade “pro bono”, a da naknadno naplate od poslodavca eventualno dosuđene troškove postupka. Takođe, važno je napomenuti da USAID u saradnji za Centrom za promociju civilnog društva (CPCD) provodi projekat osnaživanja nezavisnih medija u Bosni i Hercegovini kroz koji se novinarima pruža neophodna pravna i finansijska pomoć u zaštiti svojih prava. Zakonodavac je Zakonom o radu preduzeo određene radnje i korake, kako bi omogućio lakši pristup zaštiti prava iz radnog odnosa, tako da troškovi postupka nisu jedini razlog zašto novinari ne traže zaštitu svojih prava iz radnog odnosa. Kako se novinari sa velikim žarom bore za slobodu izražavanja, istim žarom bi trebali da se bore i za svoja prava garantovana Zakonom o radu, što najčešće nije slučaj. Razloge za navedeno treba tražiti i u opštoj letargiji i pasivnosti u kojoj se nalazi naše društvo, koja se kao takva prenijela i među novinare, gdje se ne očekuje zaštita i pomoć od sistema pa se onda ista i ne traži. Problem predstavlja i činjenica da ukoliko radnik traži zaštitu svojih prava iz radnog odnosa, garantovanih ugovorom o radu ili zakonom, poslodavac u tom radniku doživljava protivnika i neprijatelja, što tom novinaru može biti samo problem u budućem radu.

Mobing i pritisci

Mobing je članom 24. stav 5. Zakona o radu definisan kao specifičan oblik ponašanja na radnom mjestu, kojim jedno ili više lica sistematski, u dužem periodu, psihički zlostavlja ili ponižava drugo lice s ciljem ugrožavanja njegovog ugleda, časti, ljudskog dostojanstva i integriteta. Istovremeno zakonodavac je u stavu 6. istog člana predvidio da je poslodavac dužan da preduzme pravovremene i efikasne mjere s ciljem sprečavanja nasilja na osnovu pola, diskriminacije, uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja u radu i/ili u vezi sa radom i mobinga, te da ne smije preduzimati nikakve mjere prema radniku zbog činjenice da se žalio na nasilje, diskriminaciju, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje i mobing. *Conditio sine qua non*

da bi novinar ispravno vršio svoj poziv jeste da se stara i sačuva svoj ugled i integritet. Poznato je da je u današnjim uslovima pored toga šta piše u nekom tekstu jednako bitno i ko je to napisao, odnosno da sam autor daje snagu napisanom tekstu. Tako novinar da bi stekao ugled bira određene teme koje različiti pojedinci ili grupe pokušavaju skloniti od očiju javnosti. Novinar tako donoseći informacije građanima stiče svoj ugled i gradi integritet. Naravno, vršeći taj poziv može da dođe u sukob sa grupama koje imaju različite interese od javnog. Od nastanka novinarske profesije na novinare je vršen pritisak, međutim snaga i ozbiljnost jedne države se ogleda u tome kako će kroz sistem taj isti novinar biti zaštićen. Novinaru je potrebna pored zaštite od države, zaštita i od svog poslodavca, što je između ostalog propisano i pomenutim članom 25. Zakona o radu. Ne smije se dozvoliti da novinar koji savjesno i kvalitetno obavlja svoj posao, bude izložen mobingu od strane poslodavca, što u našem društvu sve češće postaje slučaj. Kvalitetan rad mora biti razlog za nagradu, a ne za kaznu. To se može ostvariti samo ako imamo nezavisne i nepristrasne medije, za koje se moramo boriti svi zajedno kao društvo. Predvodnici te borbe trebaju biti novinari, i to novinari kojima će radna prava biti zaštićena, a ne kršena.

Novinari (ni)su krivi za sve

Piše: Mersiha Drinjaković

Novinari svašta pišu. Ma, svi novinari lažu. E, svako se danas novinarom zove... Nastavite niz.

Puno je i argumentovanih i neargumentovanih kritika sasuto u lice današnjeg bh. novinarstva. Postali smo jedna od najkritikovanih profesija. Evo, jeste, novinari su ogledalo tranzicijskog društva. Oni se jednako teško snalaze u teškim vremenima kao i svi ostali, a pritom na sebi imaju teret bilježenja jednog turbulentnog i komplikovanog vremena punog spinova i bacanja prašine u oči i prenošenja tih bilješki publici, vjerodostojno i poštjući pravila zanata. Uz sve otežavajuće okolnosti, poput komplikiranog državnog aparata, politike koja je... takva kakva je, i političara koji su... pa, ima ih svakojakih.

Jeste, profesija je kod nas na niskim granama, nekolicina nam čuva čast i spašava nas od potpune propasti. Ali, evo, da ovdje apostrofiramo status ponekad zaboravljenih kolega koji rade u možda i daleko težim uslovima od onih u bh. prijestolnici i nekolicini većih bh. gradova.

Novinari i novinarkе u manjim sredinama su, često, izloženiji pritiscima lokalnih političara i/ili moćnika, u bilo kom smislu moći, negoli u većim centrima. I često njihova publika i ne zna s koliko vjetrenjača se bore da bi gledateljima/slušateljima/čitateljima donijeli ničim obojene informacije, tekstove, radijske i TV priloge. Da, ima nas raznih, kao i u svakom drugom poslu, jedni se spremno priklanjaju određenoj političkoj opciji, drugi nemaju izbora, a treći pokušavaju, u ponekad nemogućim uslovima, u javni prostor unijeti novinarske priče zbog kojih se vrijedi zvati novinarkom. Ili novinarkom.

Pokušajte barem zamisliti kako to izgleda: ako vlasnik medija u kojem radite ne vidi vašu ulogu onako kako je vi vidite, šta mislite ko će tu izvući deblji kraj? Ili, recimo, radite u mediju koji se finansira iz nekog opštinskog ili kantonalnog budžeta? Svaki dan imate bespoštednu borbu za vašim pravom na pravu priču, ispričanu bez upliva onih koji to smatraju svojom neupitnom privilegijom. A vi samo želite ispričati priču koja koristi građanima. Govorim, naravno, o onim novinarima koji svoju profesiju shvataju kao časno zanimanje.

Novinari su bitan dio demokratskih procesa svakog društva i njihova sloboda i necenzurisanje sadržaja koje proizvode, jednako kao i njihova odgovornost da te sadržaje kreiraju bez ikakvih uticaja, puno govore o stanju tog društva. A društvo nisu samo Sarajevo, Mostar ili Banja Luka. Ma koliko se ovi gradovi uzimali za primjer u najširem smislu. Novinari žive i u Kaknju, Srebrenici, Bihaću, Brezi, Ljubuškom. Ima ih, valjda, i u Mrkonjić Gradu, Jajcu, Ilijašu, Foči, Cazinu. I njihova, naša, prava se

“U Sarajevu, ili u nekoj drugoj većoj sredini postoje kakvi-takvi vidljivi mehanizmi zaštite novinara dok obavljaju svoj posao. Pa kad se i desi neki incident, onda je vidljiv i ne zaboravlja se tako lako. U manjim mjestima su ti mehanizmi rijetki ili ne postoje, a glasovi hrabrih novinara usamljeni i skoro nečujni”

krše. Dok pokušavaju raditi svoj posao.

U maju ove godine objavljeni su rezultati istraživanja o medijskim slobodama u BiH te je utvrđeno kako je u prva četiri mjeseca 2019. godine zabilježeno 27 različitih oblika kršenja prava na slobodu izražavanja te napada na novinare u BiH, što je porast u odnosu na ranije godine.

Rezultati istraživanja koje je radilo Udruženje BH novinari zajedno s Fondacijom Friedrich Ebert u BiH pokazali su i kako 27 posto ispitanika s područja Republike Srpske opravdava napade i nasilje nad novinarama, dok je takvih u FBiH 17 posto.

U Sarajevu, ili u nekoj drugoj većoj sredini postoje kakvi-takvi vidljivi mehanizmi zaštite novinara dok obavljaju svoj posao. Pa kad se i desi neki incident, onda je vidljiv i ne zaboravlja se tako lako. U manjim mjestima su ti mehanizmi rijetki ili ne postoje, a glasovi hrabrih novinara usamljeni i skoro nečujni. Svaki put kad se oglušimo na neki primjer kršenja medijskih sloboda dodamo po jednu ciglu u zidu odbrane sistema koji želi da radi po svom, da ga se ne kritikuje i da se „ne talasa“.

Impressum

Udruženje/udruga BH Novinari
Kralja Tvrta 5/5, Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 223 818;
Fax: + 387 33 255 600
E-mail: bhnovinari@bhnovinari.ba;
Web: www.bhnovinari.ba

Redakcijski kolegij biltena
Faruk Kajtaz
Siniša Vukelić
Borislav Vukojević
Bedrana Kaletović
Amer Tikveša

Urednik
Maja Radević

Tehnički urednik
Jasmin Ibrić